

Keim
Farby Mineralne Sp. z o.o.
ul. Fabryczna 20C
53-609 Wrocław
tel.: 71 750 00 51
www.keim.pl

Prace restauratorskie maswerkowej dekoracji blend i fryzów szczytu wschodniego kościoła pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Toruniu przeprowadzono w 2021 roku. Zostały one zaplanowane już w roku 2019, kiedy podczas prac konserwatorskich elewacji prezbiterium kościoła¹ na tynkach szczytu znaleziono relikty rytów i warstwy barwnej potwierdzające istnienie tu maswerków. Wcześniej o ich obecności pisali historycy sztuki i badacze średniowiecznej architektury², jednak w powszechnej świadomości jedyną dekoracją szczytu były jasne tynki kontrastujące z ceglany licem muru.

Kościół pw. Wniebowzięcia NMP jest jednym z trzech istniejących do dziś monumentalnych, średniowiecznych kościołów Torunia. Powstał jako kościół klasztorny wzniesiony przez franciszkanów przed 3. ćw. XIV w. Wyróżnia się wysokością i monumentalną bryłą halowego korpusu oraz długiego, nieco niższego prezbiterium. Kompozycja szczytu wschodniego opiera się na zestawieniu trzech wysokich, masywnych ośmiobocznych wież wzniesionych od nasady szczytu, połączonych ścianami z dekoracyjnymi sterczynami i okulusami wiatrowymi. Przed

pracami blendy i fryzy artykułujące architekturę szczytu pokryte były tynkami w naturalnym, intensywnie spatynowanym kolorze, który dużymi, jasnymi płaszczyznami kształtował estetyczny wizerunek kościoła, górującego nad okolicznymi zabudowaniami, jako rozpoznawalny i najwyższy akcent w panoramie toruńskiej starówki.

Prace restauratorskie realizowano na podstawie wcześniejszego projektu konserwatorskiego, który poza zestawem rekonstrukcji form maswerków w poszczególnych blendach i na fryzach, określił zasadnicze założenia konserwatorskie odnośnie sposobu

Poszukiwania rytów
prowadzono w skośnym
światle

Ryty wyznaczające
rysunek maswerku
wyciśnięte w świeżym
tynku

¹ Prace konserwatorskie elewacji prezbiterium wykonano w ramach zadania: Prace konserwatorskie dachów i elewacji kościoła pw. Wniebowzięcia NMP w Toruniu – II etap” realizowanego w ramach projektu *Toruńska Starówka – ochrona i konserwacja dziedzictwa kulturowego UNESCO – etap II* nr POIS.08.01.00-00-1019/16, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020. Prace konserwatorskie elewacji wykonała firma P.P.H.U. BLACHMAN Robert Dudek, prace restauratorskie maswerków wykonał zespół pod kierunkiem Katarzyny Polak.

² Zagadnieniem tym zajmowali się Elżbieta Pilecka, Michał Kurkowski, którzy uczestniczyli w pracach projektowych maswerków.

wykonania rekonstrukcji. Przyjęto w nim, aby całą powierzchnię tynków w blendach i na fryzach po zabezpieczeniu warstwą pobiałą wapiennej, pokryć cienką warstwą tynku, w którym należało wykonać rytzy wyznaczające laskowania, a tak przygotowane podłoże pomalować.

Dzięki przeprowadzeniu na wstępie wnikliwej analizy średniowiecznych tynków i odczytaniu wielu ledwo zachowanych rytów, które uzupełniły wcześniejszą inwentaryzację, grupa konserwatorów z pomocą historyków sztuki opracowała kompletne projekty maswerków na wszystkich tynkach szczytu. Była to bardzo żmudna praca wymagająca znajomości zasad kreślenia maswerków i ich typologii, a także uwzględnienia harmonijnej i logicznej kompozycji maswerków na całym szczycie.

Prace praktyczne rozpoczęto od sprawdzenia stanu tynków średniowiecznych oraz zapraw w obrębie wykonanych w roku 2019 uzupełnień³, niezbędnych korekt i pobielenia powierzchni warstwą farby KEIM Romanit®. Następnie, zgodnie z założeniami programu konserwatorskiego, blendy i fryzy pokryto cienką warstwą zaprawy KEIM Kalkputz-NHL-Fein, której powierzchnię zatarto, zachowując nierówności podłoża. W mokrym tynku wryto linie rysunku, wykorzystując szabloni przygotowane na podstawie projektów.

Malowanie tynków poprzedzono szeregiem prób i komisyjnych dyskusji w celu ustalenia odpowiedniego koloru, jego waloru i wysycenia, a także sposobu opracowania powierzchni i „faktury” koloru warstw barwnych. Zaproponowana technika rekonstrukcji kolorystycznej znacząco różni się od sposobu malowania maswerków w średniowieczu. Wówczas na świeżym tynku konstruowano od początku formę maswerku, kreśląc linie pomocnicze, okręgi wyznaczające kształty lub odległości pomiędzy elementami albo kółka dla ustalenia powtarzalnej szerokości laskowań. Spotyka się linie świadczące o korygowaniu lub dublowaniu błędnych linii. Później tynki malowano. Stosowano farbę wapienną ze spoiwem kazeinowym w trzech kolorach: białym w kolorze pobiałą wapiennej, czerwonym – uzyskanym z czerwieni żelazowej i czarnym z sadzy. Malowano swobodnie, pilnując szerokości laskowań, natomiast pola koloru nie zawsze ściśle respektowały wykreślone geometrycznie kontury, przez co powstawały formy krzywe i bardziej płynne niż geometryczny projekt. Takie niedoskonałości realizacji nadawały maswerkom miękkości i swobody, która jest trudna do uzyskania, kiedy maluje

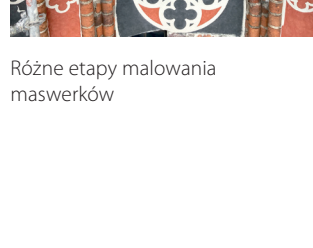
³ W roku 2019 przeprowadzono konserwację ceglano-murów szczytu i konserwację tynków wraz z uzupełnieniem ubytków.

się, ściśle wzorując się na zrysie z szablonu. Kolejną ważną kwestią jest sposób nakładania koloru. W średniowieczu tynki pokrywano warstwą farby, która tworzyła jednolitą, intensywnie wysyconą kolorem płaszczyznę. Jak zaobserwowano na zachowanych fragmentach maswerków, laskowania malowano już po pomalowaniu blend kolorami, używając gęstej pobiałej, na której pozostawały dukty pędzla. Powstała w ten sposób dekoracja miała bardzo wyraźny rysunek laskowania i mocno skontrastowane z nim wypełnienie pól wysyconymi, jednolitymi kolorami.

Wykorzystanie takiego sposobu malowania do restauracji maswerków dałoby nieakceptowalny dziś efekt bardzo świeżego, zbyt sztywnego, płaskiego i mechanicznego opracowania. Ze względu na to zaproponowano technikę kilkuwarstwowego malowania kolorów wypełniających oraz patynowania laskowań. Do malowania zastosowano farby zolowo-krzemianowe KEIM Soldalit oraz KEIM Restaurolasur do laserunków na laskowaniach w kolorach z palety KEIM Exclusiv, które dobarwiono koncentratami pigmentów do kolorów bazowych odpowiadających historycznej kolorystyce czerwieni i czerni. Następnie płaszczyzny tych kolorów zostały przełamane i rozdrobnione metodą tepowania kilkoma kolorami walorowo jaśniejszymi i ciemniejszymi niż kolor bazowy. „Biel” laskowań przełamano i rozbito ciemnym laserunkiem.

Zaproponowany sposób opracowania malarskiego dekoracji na całkowicie nowym podłożu, w oparciu o projekty przygotowane na podstawie znalezionych rytów pozwolił na uzyskanie bardzo dobrego, wysoko ocenianego efektu. Oglądane ze znacznej odległości (maswerki ze względu na wysokość szczytu sięgającej 40 metrów) dają harmonijną i spójną kompozycję form i kolorów. Górujący nad toruńską starówką monumentalny szczyt uzyskał wygląd zbliżony do swojej pierwotnej aranżacji. Zastosowanie współczesnych farb mineralnych, charakteryzujących się trwałością i bardzo dobrymi parametrami technicznymi, gwarantuje jego stabilność i trwałość.

Katarzyna Polak

Różne etapy malowania maswerków

